

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
для спеціальностей: 104 Фізика та астрономія;
122 Комп'ютерні науки; 123 Комп'ютерна інженерія;
126 Інформаційні системи та технології;
174 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології
та робототехніка

ОДЕСА
ОНУ
2025

**УДК 94(477)(083.13)
І-907**

Укладач:

Л. В. Новікова, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

О. А. Бачинська, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Н. М. Діанова, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Історико-філологічного факультету Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

*Рекомендовано вченою радою факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.*

Протокол № 3 від 28 листопада 2024 р.

І-907 **Історія України** [Електронний ресурс] : електрон. метод. вказівки для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти для спец.: 104 Фізика та астрономія; 122 Комп'ютерні науки; 123 Комп'ютерна інженерія; 126 Інформаційні системи та технології; 174 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка / уклад. Л. В. Новікова. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. – 49 с. – 1,2 МБ.

У курсі «Історія України» висвітлюються різні аспекти історії України від давньої історії до сучасності. Особлива увага приділяється головним подіям в межах кожного історичного періоду, суспільній та державній історії. Історія України розглядається на підставі територіального підходу як історія української політичної нації.

Видання містить рекомендації з вивчення змісту курсу, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, додатки. Воно призначене для бакалаврів ФМФІТ, а також для всіх, хто цікавиться історією України.

УДК 94(477)(083.13)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	17
САМОСТІЙНА РОБОТА.	
ІНДИВІДУАЛЬНІ САМОСТІЙНІ ЗАВДАННЯ (ІНСЗ)	24
а) Вимоги до виконання самостійної роботи та ІНСЗ	24
б) Розподіл годин для самостійної роботи та ІНСЗ	25
в) Рекомендована тематика рефератів	25
МЕТОДИ НАВЧАННЯ	29
МЕТОДИ КОНТРОЛЮ	29
а) Критерії оцінювання результатів навчання	29
б) Взірці тестових завдань для поточного семестрового контролю	31
в) Питання для підсумкового контролю	35
г) Розподіл балів	37
Методичне забезпечення	39
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	40
Електронні інформаційні ресурси	42
ДОДАТКИ	43
а) Зразок оформлення титулу реферату	43
б) Додаткові питання для підготовки до практичних занять та отримання бонусних балів	44

ВСТУП

Дисципліна «Історія України» є важливим елементом освітнього процесу на неспеціальних факультетах, у тому числі на факультеті математики, фізики та інформаційних технологій. Вона відповідає завданням університетської освіти, мета якої – не тільки формування у здобувачів освіти спеціальних компетентностей, але й інтеграція спеціальних знань до системи більш широких уявлень про людину та суспільство. Як показує світовий досвід, поєднання точних та природничих знань з гуманітарними та соціальними, розширює світогляд спеціалістів, сприяє дальшому розвитку професійних технологій, а зрештою, і суспільства загалом. Про це свідчить зокрема біографія одного з засновників інформаційних технологій, винахідника Стівена Пола Джобса, який тісно пов'язаний з компанією Apple і, разом з колегами, був ініціатором технологічних переворотів. Як відомо, він деякий час навчався у гуманітарному Рід-коледжі.

Предметом вивчення дисципліни є історичний процес в Україні, що розуміється як зміна історичних ландшафтів, кожному з яких притаманні комплексні характеристики, від економіки до ментальності. Історія України розглядається на основі часо-просторового підходу, що дозволяє охопити всі історичні періоди, від палеоліту до сьогодення. Також історія України розглядається і як окреме історичне явище, і як частина світової історії, що відображається у використанні елементів періодизації, властивої для останньої (давня, середньовічна тощо доба).

Дисципліна викладається на ФМФІТ з метою формування наукового світогляду в галузі історії України. Спільна історична доля – це один з важливих елементів, що консолідує політичну українську націю, тому викладання курсу «Історія України» відповідає як нагальним потребам сучасного національного розвитку, так і традиційним цінностям українського суспільства.

Курс «Історія України» викладається як історія української політичної нації, він включає різноманіття історичного процесу в межах української державної території, вказує на зв'язок сучасності з минулим, формує повагу до попередніх поколінь та їх внеску в історію, дає можливість визначити місце сучасності в історії, показує унікальність історії України та водночас її інтегрованість в навколишні історичні ландшафти. Крім того, викладання дисципліни покликано також формувати у здобувачів освіти уявлення про важливе місце України серед інших націй. Тим самим курс покликаний сприяти формуванню ідентичності та почуття патріотизму.

На курс «Історія України» відводиться 90 годин, 3 кредити. З них на денному відділенні для лекцій передбачається 16 год., для практичних занять 14 год., для самостійної роботи студентів 60 год., на заочному відділенні для лекцій відводиться 4 год., практичних занять 4 год., для самостійної роботи студентів 82 год.

Навчальна дисципліна «Історія України» для спеціальностей ФМФІТ є обов'язковим курсом, викладається на першому-другому курсах першого (бакалаврського) рівня освіти. Дисципліна пов'язана з такими курсами як «Українська мова» та «Філософія».

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни – сформувати у студентів поняття стосовно специфіки українського історичного процесу у порівнянні з іншими країнами світу та існування історичних передумов для інтеграції України в європейську і світову спільноту.

Завдання дисципліни

Кожна дисципліна має завдання передусім виховати самостійного наукового дослідника. Під час прослуховування курсу студенти мають оволодіти фактичним матеріалом з історії України, навчитися аналізувати окремі факти, вільно висловлювати свої думки усно й на письмі, ознайомитися з рекомендованою обов'язковою та, по можливості, додатковою літературою, навчитися аргументовано і з пошаною до чужої думки вести дискусію з окремих проблем, виявити творчий підхід до розгляду окремих питань у рефератах. Крім того, студенти повинні оволодіти вмінням використовувати матеріал з історії України при засвоєнні інших предметів соціо-гуманітарного циклу.

Викладання курсу передбачає отримання певних результатів навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти має:

знати: фактичний матеріал стосовно головних періодів історії України, щодо діяльності видатних історичних діячів, факти з соціально-економічної, політичної та культурної історії України різних епох, основи хронології.

вміти: вільно працювати з джерелами та літературою, виділяти окремі проблеми історії України в різні періоди, давати оцінку діяльності головних діячів та подіям, визначати історичне значення окремих явищ.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Вступ до вивчення історії України.

Давня, середньовічна та ранньомодерна доба (до кінця XVIII ст.)

ТЕМА 1. Вступ до вивчення історії України. Давня історія України

Розпочинаючи знайомство з курсом, здобувачі освіти мають ознайомитися з його предметом, різними підходами до визначення предмету. Вони мають засвоїти поняття «історичний процес в Україні». Розуміння історії як науки має ґрунтуватися на знанні того, що таке історичні джерела та історична методологія.

Важливим є ознайомлення з головними періодами історії України, критеріями для їх визначення. Здобувачі освіти мають розуміти логіку виділення окремих історичних періодів.

Необхідно розуміти, що історичний процес в Україні був водночас і унікальним, і частиною світової історії. Тому йому властива і специфіка, і певні загальноісторичні тенденції, а також автохтонність багатьох явищ, і водночас, вплив на історію України зовнішніх чинників.

Самим довгим історичним періодом є давня історія. Вона має власну періодизацію, пов'язану з фундаментальними зрушеннями в історії суспільства. У галузі давньої історії необхідно звернути увагу на причини зміни епох, на внесок різних давніх етносів у скарбницю історичної та культурної спадщини української нації, на феномен співіснування держав та бездержавних спільнот, а також на те, що місцевий історичний досвід поєднувався з досвідом, привнесеним на територію України внаслідок потужних міграційних процесів.

До найважливіших проблем давньої історії відносяться: антропогенез і соціогенез, їх результати на території України; роль природних чинників у ранній історії людства; неолітична революція. Здобувачі освіти мають розуміти значення «неолітичної революції», роль її у зміні різних сторін людського життя – від господарства до духовної сфери. Крім того, слід звертати увагу як на безумовно позитивні наслідки «неолітичної революції», так і на деякі кризові явища, наприклад, поширення певних хвороб.

Найяскравішим прикладом результату «неолітичної революції» на території України стала трипільська археологічна культура, представники якої залишили багато різноманітних пам'яток, серед яких особливо важливе значення мають вироби з кераміки. Слід звернути увагу на те, що зайняття величезної території від Дністра до Дніпра призвело до утворення у представників культури двох великих ареалів з дещо відмінними культурними характеристиками.

Особливістю ранньозалізної доби стало співіснування на території України різних культурних масивів: праслов'ян, індо-іранських народів (кіммерійців, скіфів, сарматів), представників античної цивілізації. Здобувачі освіти мають звернути увагу на те, що давньогрецька колонізація призвела до перетворення території Південної України на частину давньогрецької ойкумени. Античний період позначений також входженням окремих територій Північного Причорномор'я до складу Понтійської та Римської держав (Римської імперії).

Здобувачі освіти мають також звернути увагу на роль готів та гунів в історичних подіях на території України.

ТЕМА 2. Давні слов'яни. Початок середньовіччя. Історія Русі-України.

Галицько-Волинське князівство

Важливою подією в історії Центрально-Східної Європи стала поява та історія давніх слов'ян, які є безпосередніми предками етнічних українців. Необхідно ознайомитися з тим, який образ давніх слов'ян, в першу чергу антів, яких відомий історик М. Грушевський вважав предками українців¹, постає зі сторінок античних та ранньосередньовічних авторів (у I–II ст. та VI–VII ст. н. е.), розуміти, чому вони звертаються до опису слов'ян. Важливо знати археологічні культури, пов'язані зі слов'янами на території України. Окрему увагу слід приділити підходам у сучасній історичній науці до походження українців. Водночас слід розглядати історію слов'ян як предків українців у тісному зв'язку з історією світу, в якій вони відіграли теж важливу роль.

Важливим етапом історії України стало створення в Східній Європі могутньої та відомої, за виразом митрополита Іларіона, усім кінцям світу², держави Русі-України.

Здобувачі освіти мають звернути увагу на витоки та конкретні обставини формування держави Русі-України, на те, що цей процес був складний, багатофакторний, з переважанням чинників місцевого характеру, у поєднанні з певним впливом зовнішніх, у тому числі спільних для європейської історії загалом. Передусім це стосується ролі скандинавського чинника, водночас не слід нехтувати можливим значенням східного впливу.

Здобувачі освіти мають приділити спеціальну увагу розвитку держави та суспільства, політичній історії, головним відомим нам реформам, які впливали на зміцнення держави, на формування єдиного релігійно-культурного простору, власної правової системи (зокрема, на появу «Руської Правди»), на становище Русі-України з-поміж інших країн. Також необхідно звернути увагу на важливість

¹ Грушевський М. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. Київ: Наукова думка, 1991. Т. 1. Розд. 4. С. 2.

² Українська література XI–XIII століть. Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать / пер. В. Кречотня.

URL: <http://litopys.org.ua/>

періоду Русі-України у формуванні української національно-релігійної ідентичності. Здобувачі освіти мають також розуміти історичне значення Галицько-Волинської держави, особливості її суспільно-політичного розвитку в умовах роздробленості Русі-України та необхідності боротьби з монголами та їх державою Золотою Ордою.

Окремо слід приділити увагу історичним персоналіям, постатям окремих князів, напрямкам їх політики.

Важливо також звернути увагу на становище суспільства, суспільні верстви, господарські заняття, побутові особливості та їх еволюцію.

Здобувачі освіти мають також пояснювати, чому історія культури Русі-України може бути поділена щонайменше на два різних за характеристиками періоди. Не менш важливо ознайомитися з суспільними цінностями княжої доби, ставленням до навчання, до батьківщини, ідеальними уявленнями стосовно князів та митрополитів тощо.

ТЕМА 3. Польсько-литовська доба. Перший період бездержавності

У середині XIV ст. розпочинається період, який М. Грушевським в свій час назвав, поряд з означенням як литовсько-польська доба, переходною добою³. Здобувачі освіти мають розуміти, чому відомий історик дав саме таке означення, а також вказувати на причини виділення цього історичного періоду, пов'язані з тимчасовим припиненням існування самостійної української державності, входження українських земель до складу різних країн. Водночас слід звернути увагу на те, що у цей період українська державницька традиція мала певне продовження у Великому князівстві Литовському, Руському та Жомойтському у вигляді удільних князівств та культурно (релігійно)-правових надбань, що виражалося, зокрема, у функціонуванні «Руської Правди», дотримання православ'я тощо. Здобувачі освіти мають вказувати країни, до яких увійшли на той час українські землі, визначати різні аспекти ролі в історії України державних Кревської (1385) та Люблінської (1569) та церковної Берестейської (1596) уній. Вони мають звернути увагу на поступове накопичення внутрішніх суперечностей в Україні внаслідок певної політики різних країн, до складу яких входила територія сучасної України.

Представники українського суспільства по різному реагували на впровадження нових правових та соціальних умов, зокрема, в Речі Посполитій. Частина верхнього прошарку, української шляхти, зближалася з порядками в цій державі. Водночас інша частина довгий час трималася традиції, а згодом захист традиції взяло на себе козацтво. Більшість населення України в складі Речі

³ Грушевський М. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. Київ: Наукова думка, 1991. Т. 1. Розд. 1. С. 3.

Посполитої мало своє уявлення про суспільні цінності, героїв, які ушляхетлювалися в літературних пам'ятках тощо. Найчастіше це були козацькі ватажки.

Здобувачі освіти мають звернути особливу увагу на явище козацтва, його роль на фронті (кордоні) між польсько-литовською державою та татарами, різними цивілізаціями, на його різновиди (прошарок населення у прикордонні, запорозькі козаки, реєстрове козацтво), вказувати на головні характеристики цих видів.

Також слід звернути увагу на історію боротьби українців за свої права в Речі Посполитій, знати ватажків «козацьких війн» (термін С. Леп'явка⁴) чи козацько-селянських повстань кінця XVI – першої половини XVII ст., від Кшиштофа Косинського, Семена (Семерія) Наливайка до Марка Жмайла, Тараса Федоровича, Івана Сулими, Якова Острянина, Дмитра Гуні та ін.

Варто також звернути увагу на значення релігійного питання в цю добу, на роль православних братств у підтриманні традиції православної культури в Речі Посполитій, на участь гетьмана Петра Сагайдачного, митрополита Петра Могили у справі відновленні значення православної церкви в Речі Посполитій.

Крім згаданих вище, здобувачі освіти мають звернути увагу на наступні дати: виникнення українського козацтва – XV ст.; виникнення запорозького та реєстрового козацтва – XVI ст.; Пересопницьке Євангеліє – 1556–1561 рр.; козацька війна під проводом Кшиштофа Косинського – 1591–1593 рр.; козацька війна під проводом Северина Наливайка – 1594–1596 рр.; козацьке повстання під проводом Марка Жмайла та Куруківська угода – 1625 р.; козацьке повстання під проводом Тараса Федоровича (Трясила) – 1630 р.; козацьке повстання під проводом Дмитра Гуні, Якова Острянина та ін. – 1637–1638 рр.; відновлення православної ієрархії за допомогою гетьмана Петра Сагайдачного – 1620 р.; утворення Києво-Могилянської колегії – 1632 р.

ТЕМА 4. Ранньомодерні виклики. Національно-визвольна війна в Україні та козацька державність до другої половини XVIII ст.

XVII століття позначилося грандіозною за своїми масштабами подією, якою стала Визвольна війна (революція) в Україні. Здобувачі освіти мають звернути увагу на дискусії стосовно характеру подій, ознайомитися з поглядами українських істориків В. Смолія та В. Степанкова на Визвольну війну як на практично антифеодальну революцію⁵, подібну низці європейських революцій XVI–XVII ст.

⁴ Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні / НАН України. Інститут історії України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Чернівці: Сіверянська думка, 1996. 287 с.

⁵ Смолій В. А., Степанков В. С. Українська національна революція (1648–1676 рр.) / НАН України. Інститут історії України. Київ: Альтернативи, 1999. 352 с.

З огляду на різні підходи до трактування змісту подій війни в історичній науці мали місце різні спроби визначити її хронологічні межі, і здобувачі освіти мають пояснювати позицію різних істориків у цьому питанні. Ми пропонуємо межі війни, засновуючись на поглядах названих вище істориків, а саме 1648–1676 рр. Частину цього періоду після Б. Хмельницького часто називають «Руїною».

Причини війни є комплексними, на що звертали увагу ще козацькі літописці у другій половині XVII – на початку XVIII ст.: політичними, соціальними, економічними, релігійними. Зокрема, до політичних можна віднести спроби переглянути умови Люблінської унії та надати Україні рівні з іншими частинами Речі Посполитої права автономного характеру. Це відобразилося в угодах з Річчю Посполитою (Зборівській 1649 р., Гадяцькій 1658 р.). Важливими причинами війни було обмеження прав реєстрового українського козацтва, важке становище кріпаків. Здобувачі освіти мають звернути увагу на те, що, як і Тридцятирічна війна в Європі у першій половині XVII ст., Визвольна війна велася під релігійними гаслами, а саме під гаслом захисту православної церкви.

Важливу роль у подіях війни відігравали окремі персоналії, серед яких особливе місце займали гетьмани, в першу чергу Богдан Хмельницький.

Під час Визвольної війни козацтво, селяни та міщани, представники православної церкви брали активну участь у військових подіях. За Богдана Хмельницького, першим союзником якого стало Кримське ханство, особливо успішним виявився 1648 рік, коли українське військо постійно одержувало перемоги – під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, здійснювало облогу Львова, а територія більшості України була звільнена від перебування шляхти та польської адміністрації. Важливою військовою і політичною подією позначений 1649 рік (Зборівська битва і договір з Річчю Посполитою). Символом військової козацької слави стала битва під Батогом (1652 р.).

Водночас військова ситуація та результати політичних домовленостей постійно змінювалися, в залежності від обставин.

Здобувачі освіти мають звернути увагу на те, що звільнення українських земель відбувалося водночас з державотворенням і створенням держави «Військо Запорозьке», або Гетьманату (Гетьманщини), з розвинутою системою центрального та місцевого управління, активною зовнішньою політикою.

Серед міждержавних угод, які зіграли вирішальну роль в окремі періоди історії Гетьманщини, слід назвати Переяславську угоду 1654 р. (військовий союз) Війська Запорозького (України, Гетьманщини) з Московським царством, Гадяцьку угоду 1658 р. Гетьманщини (гетьмана І. Виговського) з Річчю

Посполитою, Андрусівське перемир'я 1667 р. та Вічний мир 1686 р. Московського царства з Річчю Посполитою.

Окрему увагу здобувачі освіти мають приділити 1663 р., коли завершився поділ Гетьманщини на Правобережну та Лівобережну. У подальшому гетьмани боролися як за звільнення, так і за об'єднання козацької України. Водночас у боротьбі за Україну брали участь різні країни, в першу чергу Річ Посполита та Московське царство. Також слід звернути увагу на значення поділу території України в міжнародному законодавстві другої половини XVII ст. між різними країнами.

Важливою подією періоду стала поява Слобідської України.

Окрему увагу слід приділити українським автономіям кінця XVII – XVIII ст. у складі Московського царства (Російської імперії), на процес ліквідації українських автономій у XVIII ст. Яскравими постатями цього часу є гетьмани Іван Мазепа, Пилип Орлик, які намагалися в обставинах низки війн добитися для України незалежного статусу, варті спеціальної уваги і інші гетьмани XVIII ст., які мали протистояти уніфікаційній політиці російського уряду.

На окрему увагу заслуговують події на Правобережній Україні в умовах реалізації політики Речі Посполитої, коли у відповідь на неї з'являється таке складне явище як гайдамацький рух, проявом якого стала відома Коліївщина 1768 р.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Україна у XIX – на початку XXI ст.

ТЕМА 5. Модерна доба. Україна під владою Російської та Австрійської імперій, кінець XVIII – початок XX ст.

Наприкінці XVIII – на початку XX ст. територія України знаходилася в складі Австрійської та Російської імперій, внаслідок поділів Речі Посполитої, «спадщини» попереднього періоду, завоювань у Північному Причорномор'ї. Здобувачі освіти мають ознайомитися з особливостями впливу імперій, а також головних західноєвропейських подій та явищ на розвиток українського суспільства. Необхідно звернути увагу на місце України в загальноєвропейському процесі формування сучасних націй, специфіку націотворення в Україні, розвиток ідеї соборності українських земель в умовах перебування етнічно визначеної української території у складі різних країн, розділення її державним кордоном між імперіями. Окрему увагу слід приділити етапам національного відродження, зокрема, політичному, коли з'явилися

національні політичні партії з своїми програмами, у яких відображалось бачення майбутнього України як незалежної держави, або, як найближчої перспективи державного будівництва, автономії. Необхідно приділити увагу ставленню з боку Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій до процесу формування модерної української нації.

У цей період відбувався процес формування нової соціальної структури, з'явилась національна інтелігенція, селянство отримало формальне звільнення від кріпацтва, або від його окремих складових (панщини, особистої залежності). Спільні соціальні тенденції розвивалися в різних умовах, які існували в імперіях, що надавало їм специфіки.

Слід звернути увагу на процеси самоорганізації частини суспільства, розвиток елементів громадянського суспільства (від створення культурно-просвітніх організацій, кооперативного руху до появи політичних організацій та партій та участі в роботі представницьких установ). У цьому зв'язку в першу чергу слід ознайомитися з історією створення та діяльністю таких товариств як Кирило-Мефодіївське братство, «Руська трійця», Головна Руська Рада, Просвітн, громади, а також з програмами та діяльністю перших українських політичних партій.

Необхідно звернути особливу увагу на роль окремих видатних персоналій цього періоду, від П. Котляревського як автора народномовної «Енеїди» до М. Костомарова та П. Куліша й М. Гулака, від М. Шашкевича до В. Антоновича, І. Франка, М. Грушевського та інших учасників українського національного відродження.

У цей період обидві імперії, до яких входили українські землі, зазнали впливу революційних процесів. В Австрійській імперії це революція 1848–1849 рр., в Російській імперії – революція 1905–1907 рр. Водночас імперії вдавалися до реформ, серед яких окреме місце займає серія реформ в Російській імперії (одною з перших стала аграрна 1861 р.). Здобувачі освіти мають звернути увагу на вплив революційних подій та реформ на розвиток українського національного руху та загальну ситуацію в Україні.

Здобувачі освіти мають приділити увагу аналізу негативного впливу політики Російської імперії на розвиток української культури, визначати роль Валуєвського циркуляру та Емського указу.

Також необхідно звернути увагу на існування різних ідейних течій серед українців, зокрема, в Австро-Угорщині, представлених українофілами, русофілами та ін., на ставлення представників українського руху до Галичини як «українського П'ємонту».

ТЕМА 6. Новітній період. Українська національно-демократична революція 1917–1920(21) рр.

Цей період має виняткове значення для розбудови новітньої національної державності в Україні. Перша світова війна, у якій зіткнулися два міжнародні блоки – Троїстий (згодом Четверний) союз та Антанта, – виступила каталізатором багатьох суспільних процесів, прискорила самоусвідомлення українців як нації. З іншого боку, вона супроводжувалася обіцянками підтримки українських національних інтересів з боку держав-учасниць війни, особливо представників Троїстого (згодом Четверного) союзу, які водночас часто мали власні плани щодо України. Свої плани були і у Російській імперії. Українці мали брати участь у війні на боці імперій, переносити всю важкість воєнного тягара, зазнавати демографічних втрат.

Водночас здобувачі освіти мають звернути увагу на те, що також відбувався процес українізації армії, створювалися національні військові частини. Українські організації визначилися з їх ставленням до війни та позиції у ній українців. Особливе значення для розвитку української свідомості в низці регіонів мала діяльність Українських січових стрільців.

Війна створила передумови для подій Української національно-демократичної революції 1917–1920(21) рр. Необхідно враховувати вплив революційних подій в Російській та Австро-Угорській імперіях, протистояння Антанти та Четверного союзу на становлення новітньої української державності. Здобувачі освіти мають порівнювати особливості кожної національної державної форми, витвореної в добу Української національно-демократичної революції 1917–1920(21) рр., розуміти, чим викликана поява різних форм Української державності у цей період. Здобувачі освіти мають ознайомитися з особливостями державної політики різних українських урядів, усвідомити всю складність проведення суспільних перетворень, зовнішньої політики, здійснення боротьби урядів з кризовими явищами та конфліктами різного характеру, включно з міжнаціональними, в суспільстві тощо. Також окремим за вагою історичним досвідом став вихід України з Першої світової війни, чому сприяв, в першу чергу, Брестський мирний договір з Четверним Союзом.

Звертаючись до подій революції в західноукраїнських землях, необхідно звернути увагу на їх специфіку, зокрема, на особливості політичної програми, на обставини боротьби за національно-державну територію ЗУНР в умовах, коли вона стала об'єктом інтересу кількох держав. Також необхідно розглянути досвід втілення в Акті Злуки ЗУНР з УНР доби Директорії ідеї соборності українських етнічних земель в одній національній державі.

Здобувачі освіти мають звернути увагу і на інші аспекти історичного спадку революційної доби в Україні, в першу чергу на проголошення

незалежності УНР, визначення державної території, розробку національно-державної символіки, появу національної валюти, розвиток національної культури тощо.

Особлива увага має бути приділена діяльності окремих персоналій, які очолювали складний процес новітнього державотворення, в першу чергу М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюри, П. Скоропадського, Є. Петрушевича. Необхідно взяти до уваги, що їх діяльність, поряд з посиленням на історичну традицію державотворення та національного руху, мала бути узгоджена з новими обставинами історії України, сприяти створенню цих обставин. Важливо враховувати чинники зовнішнього характеру, численні військові події в Україні, намагання вплинути на державотворення в Україні тощо. Тому ця діяльність була унікальним державотворчим досвідом, наповненим здобутками та певними прорахунками.

Здобувачі освіти мають також звернути увагу на те, що революційні події в Україні направлялися їх керівниками в українське правове поле, створювалися важливі документи конституційного характеру – правові документи УНР, зокрема, Чотири Універсали, Конституція УНР, закони ЗУНР, низка установчих законів Української держави та ін.

Також слід звернути увагу на становище українського суспільства, інтереси різних соціальних груп, в першу чергу селянства, які теж впливали на розвиток революції. Важливо враховувати чинник політичної боротьби між учасниками українського державотворчого процесу.

Здобувачі освіти мають звернути увагу на причини та обставини поширення радянської/більшовицької державності на Наддніпрянській Україні, на роль зовнішнього чинника у цьому процесі.

ТЕМА 7. Україна у 1920-х – першій половині 1940-х років

Після Першої світової війни у Європі утворилася нова міжнародна ситуація, постала ціла низка незалежних держав. Здобувачі освіти мають звернути увагу на те, чому українські землі опинилися в різних державних утвореннях, як цей факт позначився на розвитку українського суспільства та українського національного руху. Утворилася українська політична еміграція, метою якою було продовження боротьби за національну державність.

Важливим чинником розвитку України у 1920–1930-х рр. стала політика тих держав, до яких була включена територія сучасної Української держави. Польща, Румунія та Чехословаччина включили до свого складу західноукраїнські землі. Наддніпрянщина головним чином увійшла до УСРР/УРСР, а також до КАСРР, з 1922 р. вона входила до СРСР. Всі ці держави значно відрізнялися за своїм соціальним, політичним устроєм, ідеологією державного будівництва та

суспільного розвитку, ставленням до національних меншин та національного питання взагалі. Необхідно звернути увагу на те, що характер внутрішньої політики в цих країнах часто змінювався в залежності від позиції уряду. Також слід враховувати те, що окремі уряди та країни мали авторитарний та тоталітарний характер, що теж позначалося на становищі українців в окремих регіонах України, на міжнаціональних відносинах. Найбільш порівняно сприятливі умови для соціального та культурного розвитку українців існували в Чехословаччині.

У цей час український національний рух має складну структуру, відбуваються процеси об'єднання окремих організацій, внаслідок чого постає Організація українських націоналістів (ОУН) (1929 р.), яка стала підтримувати й розвивати українську опозицію в різних державах.

Наприкінці 1930-х рр. в Чехословаччині нові політичні умови сприяли проголошенню держави – Карпатської України. Здобувачі освіти мають звернути увагу на обставини цієї події, проголошення незалежності, на причини припинення існування цієї держави.

Окрему увагу слід приділити розвитку радянської України, яка переживала хвилі кардинальних державних реформ соціального, культурно-ідеологічного характеру, утвердження тоталітаризму. Відбувався різкий злам традиційного суспільства, формувалася нова соціальна структура, поширювалися нові цінності, ідеалізувалася сучасність. Іноді тимчасові реформи мали деякі ліберальні риси (НЕП, політика коренізації (українізації)), але вони поступалися перед реформами тоталітарного характеру.

Окрему увагу необхідно приділити політичним репресіям, які торкнулися різних верств суспільства, від представників культури, науковців (включно з математиками та фізиками (серед яких М. Кравчук, А. Малиновський), до військових та членів КП(б)У. Необхідно розуміти причини та знати обставини й демографічні та інші наслідки трагедій Голодоморів 1920–1930-х рр.

Величезною трагедією для українського народу стала Друга світова війна. Необхідно визначати причини війни, у тому числі її етапу з 1941 р. Це був час, коли Україна потрапила під нацистську окупацію, що супроводжувалася Голокостом, знеціненням життя, демографічними втратами, економічною експлуатацією, депортаціями. Водночас депортації з України представників окремих народів здійснювалися і з боку радянської влади. Здобувачі освіти мають засвоїти матеріал щодо головних військових дій під час Другої світової війни, стосовно обставин нацистського підпорядкування та чинників, що призвели до припинення нацистської окупації.

Спеціальну увагу слід приділити боротьбі за національну українську державність під час Другої світової війни, на діяльність у цьому напрямку ОУН(б) та ОУН(м), роль УПА.

Окреме значення мають питання територіального розширення радянської України під час Другої світової війни, закріплення нових кордонів у міжнародному законодавстві, зокрема, у низці двосторонніх угод, а також обставини та особливості проведення радянізації на приєднаних до УРСР територіях

ТЕМА 8. Україна у другій половині XX – на початку XXI ст.

Цей час позначений складними суспільними трансформаціями, які відбувалися в радянській Україні. Важкими для суспільства стали повоєнні часи, коли відбувалася відбудова економіки та продовжувалася радянізація в західноукраїнських землях, мав місце масовий штучний голод (Голодомор) 1946–1947 рр., відновилися політичні репресії. Продовжувала опір радянській владі та боротьбу за національну Українську державу УПА.

Водночас слід звернути увагу на те, що у подальші десятиліття ситуація в УРСР в соціально-економічному відношенні не була однозначною, спостерігався певний прогрес в окремих галузях. Однак характер суспільно-політичного устрою не забезпечив ефективних важелів для подолання наростання кризових явищ.

Окремо слід приділити увагу певній лібералізації в суспільстві після смерті Й. Сталіна, особливо після XX з'їзду КПРС, який поряд з відмовою від паротягів розпочав процес «десталінізації». Все це мало стати ознаками нової доби, як і курс на побудову комуністичного суспільства. Водночас з середини 1960-х рр. лібералізація була згорнута, мали місце хвилі політичних репресій, направлених проти представників дисидентського руху.

Дисидентський рух формувався як нова форма українського національного руху. Символом устремлінь дисидентів в культурному відношенні стала українська мова, її державний статус, у політичному відношенні – вихід УРСР з СРСР. Дисидентський рух був представлений різними течіями – політичною, культурною, правозахисною, релігійною. Його розвиток забезпечувала діяльність відомих представників культури та інших сфер суспільства. Здобувачі освіти мають знати персоналії, що були представниками окремих течій та організацій.

Здобувачі освіти мають звернути увагу на історичне значення періоду так званої «перебудови», його головні характеристики та цінності, виражені в гаслах «гласності», «нового мислення», «прискорення». Спроба припинення холодної війни та лібералізації суспільства в цей час відкрила нові можливості для

суспільного й індивідуального розвитку, дозволила добитися певної демократизації, державного статусу української мови. Особливу увагу здобувачі освіти мають приділити змісту та історичному значенню Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р.

Величезної ваги подією стало проголошення незалежності України у 1991 р., що відкрило широкі можливості для розвитку української політичної нації та її інтеграції до системи світових міжнародних відносин. Попри труднощі становлення демократичного суспільства та держави, соціальної трансформації та глибоких змін у духовному житті, було проведено важливі економічні реформи, здійснено перехід до ринкової економіки, введена власна валюта. Також була розбудована правова база незалежної України, визначені особливості зовнішньої політики, створена партійна система, органи влади та самоврядування тощо. Значний розвиток отримала національна культура.

Здобувачі освіти мають звернути особливу увагу на новітні революції, їх причини та значення для розвитку держави та суспільства.

Україна в добу незалежності стала повноправним суб'єктом міжнародних відносин. У цьому зв'язку слід приділити увагу політиці інтеграції України до ЄС та інших світових об'єднань, на відповідні зміни у Конституції. Окрему увагу слід приділити проблемі російської військової агресії та повномасштабної війни проти України, її впливу на зовнішні відносини України, інтеграційні процеси, а також на становище українського суспільства.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття мають на меті закріпити отримані під час лекцій знання, доповнити їх, розглянути дискусійні проблеми, здійснити поточний контроль знань. Під час практичних занять студенти можуть працювати в усній та письмовій формі, мають навчатися культурі обговорення та презентації результатів самостійної роботи.

ДЕННЕ ВІДДІЛЕННЯ

ТЕМА 1. Вступ до вивчення історії України.

Давня історія України (до Русі-України)

1. Вступ до вивчення історії України.
2. Давня історія України: періодизація та коротка характеристика періодів.
3. Неолітична революція.
4. Трипільська культура та її історичне значення.

5. Праслов'яни та їх сусіди в добу бронзи та раннього заліза.
6. Давні слов'яни та інші народи на території Східної Європи у I тисячолітті н. е.

Основні дати, які здобувачі освіти мають засвоїти в межах цієї теми: початок палеоліту на території України – більше 1 млн. років тому; «неолітична революція» в Україні – VI–V тис. до н. е.; трипільська культура на території України – IV–III тис. до н. е. (зараз в історичній науці переглядається це датування); «кіммерійський період» на півдні України – IX–VII ст. до н. е.; заснування першої давньогрецької колонії – VII ст. до н. е.; поява скіфів на території України – VII ст. до н. е.; поява сарматських племен на території України – III ст. до н. е.; поява готів на півдні України – III ст.; гунський похід, руйнівний для Боспорського царства та готів – 375 р.

ТЕМА 2. Середньовічна Україна. Історія Русі-України.

Галицько-Волинська держава

1. Утворення та політична історія Русі-України.
2. Прийняття християнства та вплив цієї події на становище Русі-України.
3. Соціально-економічний розвиток Русі-України.
4. Початок доби роздробленості. «Монголо-татарська» навала та її значення.
5. Історія Галицько-Волинського князівства.
6. Етапи розвитку культури Русі-України.

Основна для вивчення хронологія включає наступні дати: доба консолідації Русі-України, період ранньофеодальної монархії – IX–XII ст.; початок доби роздробленості – XII ст.; прийняття християнства як державної релігії – 988 рік; надання Києву статусу столиці – 882 р.; перша згадка в Київському літописі назви «Україна» – під 1187 р. Також здобувачі освіти мають знати послідовність правління та дати правління окремих князів: Олега (882–912), Ігоря, Ольги, Святослава, Володимира Великого (980–1015), Ярослава Мудрого (1019–1054), Всеволода Ярославича, Володимира Мономаха (1113–1125), Мстислава Володимировича (1125–1132). Для доби роздробленості та формування й розвитку Галицько-Волинської держави важливими є наступні дати: утворення Галицько-Волинської держави – 1199 р.; битва на р. Калка з монгольськими військами – 1223 р.; початок монгольської навали на українські землі – 1239 р.; коронація Данила Галицького – 1253 р.

ТЕМА 3. Ранньомодерний час в Україні. Визвольна війна-революція другої половини XVII ст. та історія Гетьманщини

1. Передумови Національно-визвольної війни другої половини XVII ст. Головні військові події.
2. Особливості козацької державності. Гетьманат (Військо Запорозьке).
3. Угоди Хмельницького з Річчю Посполитою, Московською державою. Початок політики полівасалітету. Переяславська рада та «Березневі статті» (1654).
4. Вплив на історію України різних зовнішньополітичних орієнтацій гетьманів у другій половині XVII ст.
5. Новий поділ України у другій половині XVII ст. у міжнародному законодавстві.
6. Гетьманат у складі Російської держави (імперії). Діяльність Івана Мазепи та його наступників.
7. Ліквідація особливого устрою Гетьманату, Нової Січі та Слобідської України.

Здобувачам освіти слід звернути увагу на наступні дати: варіанти хронологічних меж Національно-визвольної війни (революції): 1) 1648–1657 рр.; 1648–1676 рр.; переможні битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, облога Львова – 1648 р.; Зборівська битва та Зборівська угода – 1649 р.; поразка під Берестечком та Білоцерківський мир – 1651 р.; блискача перемога під Батогом – 1652 р.; Переяславська угода (військовий союз) Війська Запорозького з Московським царством – 1654 р.; Гадяцька угода з Річчю Посполитою – 1658 р.; поділ Гетьманщини на Правобережну та Лівобережну 1663 р.; Андрусівське перемир'я між Річчю Посполитою та Московським царством – 1667 р.; Вічний мир між Річчю Посполитою та Московським царством – 1686 р. гетьманство І. Мазепи – 1687–1709 рр.; Конституція Пилипа Орлика – 1710 р.; перша Малоросійська колегія – 1722–1727 рр.; Нова Січ – 1734–1775 рр.; ліквідація посади гетьмана в Гетьманщині – 1764 р.

ТЕМА 4. Модерна доба. Австрійсько-російський період в історії України та формування модерної нації

1. Російсько-турецькі війни, поділи Речі Посполитої та наслідки цих подій для України.
2. Суспільна опозиція в імперії та перші етапи розвитку національного руху: рух декабристів в Україні; Кирило-Мефодіївське братство; «Руська трійця».

3. Український національний рух у другій половині XIX – на початку XX ст. Порівняльний аналіз умов розвитку в Російській та Австро-Угорській імперіях.
4. Капіталістична модернізація середини XIX – початку XX ст. Значення реформ в Російській імперії для історії України.

Серед основних дат, які пропонуються до засвоєння здобувачами освіти: перший поділ Речі Посполитої, перехід Галичини під владу Австрійської імперії – 1772 р.; другий поділ Речі Посполитої, перехід Правобережної України під владу Російської імперії – 1793 р.; третій поділ Речі Посполитої, перехід Західної Волині під владу Російської імперії – 1795 р.; початок українського національного відродження (становлення нації), вихід «Енеїди» І. Котляревського – 1798 р.; діяльність «Руської трійці» в Галичині – 1832/33–1837 рр.; Кирило-Мефодіївське товариство (братство) – зима 1845/1846–1847 рр.; Валуєвський циркуляр – 1863 р.; Емський указ – 1876 р.; ліквідація кріпосного права в Наддніпрянській Україні – 1861 р.; створення першої української політичної партії – Русько-української радикальної партії (РУРП) в Галичині (в Австро-Угорщині) – 1890 р.; створення РУП (Революційної української партії) на Наддніпрянській Україні (в Російській імперії) – 1900 р.

ТЕМА 5. Новітня доба. Українська національно-демократична революція 1917–1920(21) рр.

1. Україна і Перша світова війна.
2. Лютнева революція в Росії. Утворення і діяльність Центральної Ради. Універсали.
3. Прихід до влади П. Скоропадського. Гетьманат.
4. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).
5. Українська Народна Республіка в часи Директорії.
6. Створення українського радянського уряду та процес встановлення радянської влади в Україні.

До основних дат, які мають засвоїти здобувачі, відносяться наступні:

Перша світова війна – 1914–1918 рр.; створення легіону Українських січових стрільців – 1914 р.; заснування Центральної Ради – березень 1917 р.; І Універсал Центральної Ради – 10 (23) червня 1917 р.; II Універсал Центральної Ради – 3 (16) липня 1917 р.; III Універсал Центральної Ради – 7 (20) листопада 1917 р.; IV Універсал Центральної Ради – 9 (22) січня 1918 р.; Брестський мирний договір між УНР Центральної Ради та Четверним союзом – 27 січня (9 лютого) 1918 р.; урочисте проголошення Акту злуки УНР Директорії та ЗУНР – 22 січня 1919 р.; Українська держава П. Скоропадського – квітень 1918–грудень 1918 р.;

перша спроба утворення радянської України – грудень 1917 р.; УНР доби Директорії – 1918–1920 рр.

ТЕМА 6. Україна у 1920-х – 1940-х рр.

1. Українські землі у складі різних держав у 1920–1930-х рр.: порівняльна характеристика становища.
2. Причини Другої світової війни. Включення більшої частини західноукраїнських земель до складу УРСР. Початок політики «радянзації» у західноукраїнських землях.
3. Воєнні дії в Україні, 1941–1944 рр. Оборона Одеси.
4. Нацистський окупаційний режим та рухи Опору. Діяльність ОУН та Української Повстанської Армії (УПА).
5. Новий територіальний перерозподіл. Входження до складу УРСР Закарпаття. Передача за рішенням Ялтинської конференції частини українських земель Польщі.
6. Наслідки Другої світової війни для України.

Головні дати, з якими мають ознайомитися здобувачі освіти: Утворення СРСР та входження УСРР до СРСР – 1922 р.; початок політики коренізації (українізації) – 1923 р.; початок політики суцільної колективізації на селі – 1929 р.; утворення ОУН – 1929 р.; Голодомори 1920–1930-х рр. – 1921–1923 рр., 1932–1933 рр.; приєднання Західної України (Східної Галичини, Західної Волині) до СРСР та УРСР – 1939 р.; приєднання Південної Бессарабії, Хотинського повіту Бессарабії та Північної Буковини до УРСР у складі СРСР – 1940 р.; оборона Одеси під час Другої світової війни – 5 серпня–16 жовтня 1941 р.; проголошення відновлення Української держави представниками ОУН(б) – 30 червня 1941 р.; створення УПА – восени 1942 р.

ТЕМА 7. Україна у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

1. Відбудова народного господарства (друга половина 40-х – перша половина 50-х рр.). Голодомор 1946–1947 рр.
2. Соціально-економічні та політичні перетворення у західноукраїнських землях. Повстанський рух УПА.
3. Значення ХХ з'їзду КПРС. Розвиток дисидентського руху в Україні: форми, напрямки, персоналії. Нова хвиля політичних репресій.
4. Розвиток культури та точних наук в УРСР: загальні тенденції.
5. «Перебудова»: ідеологічні, соціально-економічні та міжнародні аспекти.
6. Передумови та проголошення незалежності України.
7. Особливості розвитку незалежної України.

Здобувачам освіти слід звернути увагу на наступні дати: повоєнний Голодомор – 1946–1947 рр.; XX з'їзд КПРС – 1956 р.; рух шістдесятників (дисидентів) – 1960-ті роки; початок перебудови в СРСР – 1985 р.; хвилі репресій проти дисидентів – 1964–1965, 1972–1973 рр.; Чорнобильська катастрофа – 26 квітня 1986 р.; створення Народного Руху за перебудову (згодом – Народного Руху) – 8–10 вересня 1989 р.; Декларація про державний суверенітет України – 16 липня 1990 р.; Закон «Про мови в УРСР» – 28 жовтня 1989 р.; Верховна Рада першого скликання – 1990 р.; Закон ВР УРСР Про реабілітацію жертв політичних репресій – 17 квітня 1991 р.; Акт проголошення незалежності України – 24 серпня 1991 р.; Референдум щодо незалежності України, вибори Президента – 1 грудня 1991 р.; Конституція незалежної України (основний текст) – 1996 р.; Помаранчева революція – 2004 р.; Революція Гідності – 2013–2014 рр.; Договір про Асоціацію з ЄС – 2014 р.; Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» – 2019 р.; початок російської військової агресії проти України – лютий 1914 р., російська повномасштабна війна проти України – з лютого 2022 р.

ЗАОЧНЕ ВІДДІЛЕННЯ

ТЕМА 1. Польсько-литовська доба. Визвольна війна-революція другої половини XVII ст. та історія Гетьманщини

1. Поділ українських земель між різними державами; вплив політики цих держав на становище українців; державні та церковна унії. Походження козацтва та його види.
2. Національно-визвольна війна (революція): причини, головні військові дії за Б. Хмельницького;
3. Створення держави Військо Запорозьке (Гетьманщини);
4. «Руїна».
5. Доба Івана Мазепи.
6. Українська державність та її ліквідація у XVIII ст.

Здобувачам освіти слід звернути увагу на наступні дати: Кревська унія – 1385 р; Люблінська унія – 1569 р.; Берестейська унія – 1596 р.; поява українського козацтва – XV ст.; поява запорозького та реєстрового козацтва – XVI ст.; варіанти хронологічних меж Визвольної війни: 1) 1648–1657 рр.; 1648–1676 рр.; переможні битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, облога Львова – 1648 р.; Зборівська битва та Зборівська угода – 1649 р.; поразка під Берестечком та Білоцерківський мир – 1651 р.; блискауча перемога під Батогом – 1652 р.; Переяславська угода (військовий союз) Війська Запорозького з

Московським царством – 1654 р.; Гадяцька угода з Річчю Посполитою – 1658 р.; поділ Гетьманщини на Правобережну та Лівобережну 1663 р.; Андрусівське перемир'я між Річчю Посполитою та Московським царством – 1667 р.; Вічний мир між Річчю Посполитою та Московським царством – 1686 р. гетьманство І. Мазепи – 1687–1709 рр.; Конституція Пилипа Орлика – 1710 р.; перша Малоросійська колегія – 1722–1727 рр.; Нова Січ – 1734–1775 рр.; ліквідація посади гетьмана в Гетьманщині – 1764 р.

ТЕМА 2. Україна у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

1. Відбудова народного господарства після Другої світової війни (друга половина 40-х – перша половина 50-х рр.). Голодомор 1946–1947 рр.
2. Соціально-економічні та політичні перетворення у західноукраїнських землях. Повстанський рух УПА.
3. Значення ХХ з'їзду КПРС. Розвиток дисидентського руху в Україні: форми, напрямки, персоналії.
4. Нова хвиля політичних репресій.
5. «Перебудова»: ідеологічні, соціально-економічні та міжнародні аспекти.
6. Передумови та проголошення незалежності України.
7. Розвиток незалежної України.

Здобувачам освіти слід звернути увагу на наступну хронологію: повоєнний Голодомор – 1946–1947 рр.; ХХ з'їзд КПРС – 1956 р.; рух шістдесятників (дисидентів) – 1960-ті роки; початок перебудови в СРСР – 1985 р.; хвилі репресій проти дисидентів – 1964–1965, 1972–1973 рр.; Чорнобильська катастрофа – 26 квітня 1986 р.; створення Народного Руху за перебудову (згодом – Народного Руху) – 8–10 вересня 1989 р.; Декларація про державний суверенітет України – 16 липня 1990 р.; Закон «Про мови в УРСР» – 28 жовтня 1989 р.; Верховна Рада першого скликання – 1990 р.; Закон ВР УРСР Про реабілітацію жертв політичних репресій – 17 квітня 1991 р.; Акт проголошення незалежності України – 24 серпня 1991 р.; Референдум щодо незалежності України, вибори Президента – 1 грудня 1991 р.; Конституція незалежної України (основний текст) – 1996 р.; Помаранчева революція – 2004 р.; Революція Гідності – 2013–2014 рр.; Договір про Асоціацію з ЄС – 2014 р.; Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» – 2019 р.; початок російської військової агресії проти України – лютий 1914 р., російська повномасштабна війна проти України – з лютого 2022 р.

САМОСТІЙНА РОБОТА. ІНДИВІДУАЛЬНІ САМОСТІЙНІ ЗАВДАННЯ (ІНСЗ)

а) Вимоги до виконання самостійної роботи та ІНСЗ

Самостійна робота передбачає вивчення студентами рекомендованої та додаткової літератури, підготовка до лекцій та практичних занять; доповнення конспектів лекцій; робота з історичною хронологією; підготовка індивідуальних самостійних завдань, включно з підготовкою тематичних та краєзнавчих рефератів, конспектів джерел.

На денному відділенні на самостійну роботу відводиться 60 годин, на заочному відділенні – 78 годин.

Види індивідуальних самостійних завдань (ІНСЗ)

Підготовка індивідуальних самостійних завдань передбачає на денному відділенні виконання конспекту історичного джерела та написання реферату.

Конспектування **1 історичного джерела** передбачає ознайомлення зі змістом та занотовування головних положень таких історичних джерел (на вибір або за призначенням викладача) як Конституція Пилипа Орлика, 1710 р.; Декларація про державний суверенітет України, 16 липня 1990 р.; I–III Універсали Центральної Ради; IV Універсал Центральної Ради, Закон про заснування Української Академії наук в м. Києві, 1918 р. (дивіться список рекомендованої літератури)

Самостійна робота передбачає також підготовку **1 реферату**.

Вимоги до оформлення реферату: загальний обсяг – 12–15 стор., 12 кегль, 1,5 інтервали.

У рефераті має бути Зміст, Вступ (1–2 с.), основна частина, поділена на розділи з назвами (2–3 розділи), Висновки (1 с.), Використані джерела (включно з сайтами Інтернету). У рефераті має бути екстракт його змісту (короткий виклад та власні висновки) на 1–2 с. Замість екстракту змісту допускається підготовка 15 тестів до змісту реферату.

Тематика реферату – за вибором студента.

б) Розподіл годин для самостійної роботи та ІНСЗ

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин д/в / з/в
<i>До змістового модуля 1</i>		
1.	Вступ до вивчення історії України. Давня історія України / [1], [2], [3]. [4], [5].	7/8
2.	Давні слов'яни. Початок середньовіччя. Історія Русі-України. Галицько-Волинське князівство. / [1], [2], [3], [4], [5].	7/8
3.	Польсько-литовська доба. Перший період бездержавності / [1], [2], [3], [4], [5].	7/12
4.	Ранньомодерні виклики. Національно-визвольна війна в Україні та козацька державність до другої половини XVIII ст. / [1], [2], [3], [4], [5].	7/12
<i>До змістового модуля 2</i>		
5.	Модерна доба. Україна під владою Російської та Австрійської імперій, кінець XVIII – початок XX ст. / [1], [2], [3], [4], [5].	8/9
6.	Новітній період. Українська національно-демократична революція 1917–1920(21) рр. / [1], [2], [3], [4], [5].	8/9
7.	Україна у 1920-х – першій половині 1940-х років / [1], [2], [3], [4], [5].	8/10
8.	Україна у другій половині XX – на початку XX ст. / [1], [2], [3], [4], [5].	8/10
	Разом	60/78

в) Рекомендована тематика рефератів

1. Проблема походження українського народу в сучасній історіографії.
2. Роль Вікентія Хвойки в археологічному дослідженні України.
3. «Повість минулих літ» як історія середньовічної української держави.
4. Давньогрецька цивілізація на території України: головні характеристики та історичне значення.
5. Хрещення Русі-України: передумови, обставини та історичне значення.
2. Християнські храми Русі-України: історія створення та особливості архітектури.
3. Порівняння діяльності двох князів Русі-України (на вибір).
4. Роль Золотої Орди в історії Русі-України.
5. Галицько-Волинський князь Данило Галицький та його історична роль.
6. Народні побут та духовна культура княжої доби.

7. Богдан Хмельницький – видатний гетьман XVII ст.
8. Козацький літописець Григорій Грабянка про предків та славу українського народу.
9. Історія української православної церкви у другій половині XVII ст.
10. Українське бароко XVII–XVIII ст.: головні особливості архітектури та літератури.
11. Участь українського козацтва в російсько-турецьких війнах XVIII ст.: види козацтва, чисельність, військові операції.
12. Історія Кримського ханства у XVIII ст.: економічні та культурні аспекти.
13. Козацькі Січі XVI–XVIII ст. та їх роль в історії запорозького козацтва.
14. Кримське ханство у другій половині XVIII ст.: особливості політичної/або економічної історії.
15. П. Калнишевський як останній кошовий отаман Нової Січі.
16. Діяльність українського архітектора XVIII ст. І. Григоровича-Барського.
17. Києво-Могилянська колегія/академія у XVII–XVIII ст.: роль у розвитку української просвіти та культури.
18. Роль православних братств у збереженні релігійної ідентичності українців XVI–XVII ст.
19. Україна в творах французького автора XVII ст. П'єра Шевальє.
20. Місце «Енеїди» І. Котляревського в історії української літературної мови.
21. Ідейний спадок українського філософа Г. С. Сковороди.
22. Організація освіти у козацькій Новій Січі XVIII ст.
23. Орден єзуїтів та заснування колегій в Україні у XVI–XVIII ст.
24. Заснування університетів у Наддніпрянській Україні у XIX ст.
25. Василь Каразін як один з ініціаторів заснування Харківського університету.
26. Місце Рішельєвського ліцею в історії освіти в Одесі у XIX ст.
27. Життя та творчість відомого українського письменника Григорія Квітки-Основ'яненка.
28. Роль Т. Г. Шевченка у розвитку української культури.
29. І. Франко як суспільно-політичний діяч та письменник.
30. Родина Терещенків як колекціонери предметів мистецтва та меценати (друга половина XIX ст.).
31. Життя та творчість єврейського письменника в Україні Шолом-Алейхема.
32. Микола Костомаров – видатний історик та суспільний діяч XIX ст.
33. Історія одеської «Просвіти»: створення, діяльність, персоналії.
34. Роль одеської української Громади у розвитку українського національного руху.
35. М. П. Драгоманов (1841–1895) як представник українського національного руху XIX ст.

36. Повстання на панцернику «Потьомкін» (1905 р.): причини, хід, персоналії.
37. Народники в Одесі у XIX ст.: течії, персоналії, діяльність.
38. Польські архітектори і формування архітектурної специфіки Одеси.
39. Одеський період в біографії членів Кирило-Мефодіївського братства.
40. Данило Танячкевич як представник українофільської течії (народовства).
41. Діяльність Галицького та Буковинського крайових сеймів в Австро-Угорщині в другій половині XIX – на початку XX ст.
42. Заснування та напрямки діяльності Наукового товариства імені Т. Шевченка, друга половина XIX – початок XX ст.
43. Українські вимоги в Державній Думі Російської імперії.
44. Значення культурницької діяльності Українських Січових Стрільців (УСС) під час Першої світової війни.
45. Діяльність Михайла Грушевського як голови Центральної Ради.
46. В. Винниченко як видатний діяч періоду Української національно-демократичної революції 1917–1920(21) рр.
47. Культурна політика доби Центральної Ради (1917–1918 рр.) та її значення для розвитку української освітньої сфери.
48. Політичні партії у Центральній Раді: їх структура та характеристика партійних програм.
49. Політика українських урядів доби Української національно-демократичної революції щодо національних меншин в Україні.
50. Внутрішня політика Павла Скоропадського – очільника Української держави (1918 р.).
51. Голодомор в Україні 1932–1933 р.: причини і наслідки трагедії.
52. Організація українських націоналістів: програма та еволюція організаційної структури.
53. Одеса під час Другої світової війни: військовий аспект подій.
54. Знищення нацистами єврейського та циганського населення України під час Другої світової війни.
55. Окупаційний режим на території Одещини (в губернаторстві «Трансністрія») під час Другої світової війни.
56. Боротьба за українську національну державність під час Другої світової війни.
57. Україна під час Другої світової війни у «Щоденнику» та творі О. Довженка «Перемога».
58. Голодомор (масовий штучний голод) 1946–1947 років на півдні України: причини та трагічні наслідки.
59. Розвиток дисидентського самвидаву та його історичне значення.

60. Персоналії Президентів незалежної України: політичний портрет (на вибір).
61. Політичні партії незалежної України: програма, персоналії, діяльність (на вибір).
62. Конституційний процес у незалежній Україні: головні чинники, зміст та результати.
63. Аварія на Чорнобильській атомній станції та її ліквідатори.
64. Розвиток кіномистецтва в незалежній Україні: головні тенденції.
65. Розвиток кіномистецтва в УРСР у другій половині XX ст.
66. Місце відомої поетеси Ліни Костенко у суспільному житті та в історії культури України.
67. Внесок режисера Ахтема Сеїтаблаєва у розвиток сучасного кінематографу в Україні.
68. Розвиток відносин між Україною та Європейським Союзом.
69. Українська держава та суспільство в умовах російської військової агресії проти України.
70. Історія викладання математики в Одеському університеті до 1917 р. (для спеціальностей 122, 123, 126).
71. Історія викладання математики в Одеському університеті після 1917 р. (для спеціальностей 122, 123, 126).
72. Створення першої української ЕОМ (комп'ютеру) (для спеціальності 123).
73. Відомі фізики Одеського університету у XX ст. (для спеціальності 104).
74. Фізик Іван Павлович Пулюй як видатний науковець та суспільний діяч України (для спеціальності 104).
75. Фізик Ігор Юхновський як відомий український діяч новітньої доби (для спеціальності 104).
76. Відомі вчені-математики Одеського університету до 1917 р. (для спеціальності 122).
77. Розвиток науки в Україні: приладобудування та автоматизація (для спеціальності 174).
78. Логічні машини та їх створювачі (П. Д. Хрущов, О. М. Щукарьов) в Україні у XIX – початку XX століття (для спеціальності 126).
79. Історія Інституту кібернетики в Україні (для спеціальності 126).
80. Заснування Інституту кібернетики як важлива подія в розвитку української науки (для спеціальності 122).
81. Розвиток математичних наук в УРСР: персоналії (для спеціальностей 122, 123, 126).
82. Тема за власним вибором (з узгодженням з лектором).

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Для здійснення мети і основних завдань курсу застосовуються наступні методи навчання:

1. Словесні: виклад матеріалу на лекції, що формує загальні логічні зв'язки, дозволяє акцентувати окремі проблемні питання, забезпечує базовий фактичний матеріал.

2. Інтерактивні: передбачають діалог між викладачем та здобувачами освіти, а також між самими здобувачами освіти, передбачають дискусію, постановку та обговорення проблемних питань.

3. Наочні: включають викладацьку презентацію лекційного матеріалу, а також підготовку презентації результатів самостійної роботи здобувачів освіти.

4. Практичні: поєднують теоретичні та фактичні навички, передбачають виконання завдань з самостійної роботи.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Для з'ясування ефективності процесу навчання використовується поточний та періодичний контроль, який призначений для перевірки самостійної роботи студентів та отриманих ними знань. Підсумковий контроль проводиться у вигляді іспиту.

а) Критерії оцінювання результатів навчання⁶

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно	У повному обсязі володіє навчальним матеріалом, здатний успішно презентувати та використовувати отримані знання під час навчання; виявляє знання спеціальної літератури та джерел, самостійний у аналізі матеріалу та висновках;	Проводить детальний аналіз історичних проблем, вміє користуватися пошуковими можливостями для отримання інформації щодо джерел дослідження, вміє ефективно працювати з історичними джерелами, спроможний обрати

⁶ Методичні вказівки до складання та оформлення робочих програм навчальних дисциплін / укладачі : Аннієнкова І. П., Гвоздій С. П., Ніколаєва М. І., Ружицька О. М. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2022. С. 8–9.

	оперує необхідною термінологією; володіє розумінням дискусійності окремих проблем; володіє спеціально-історичною та загальнонауковою методологією дослідження	необхідний методологічний підхід, самостійно й творчо підходить до завдання виконання самостійної роботи
Добре	У достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, здатний добре презентувати отримані знання під час навчання; виявляє певні знання спеціальної літератури та джерел, хоча і не завжди у повному рекомендованому обсязі; самостійний у аналізі матеріалу та висновках; оперує необхідною термінологією; володіє розумінням дискусійності окремих проблем, однак не завжди може швидко знайти необхідні аргументи для доведення власної точки зору; володіє основами спеціально-історичної та загальнонаукової методології дослідження	Проводить достатньо добрий аналіз історичних проблем, вміє користуватися пошуковими можливостями для отримання інформації щодо джерел дослідження, хоча не завжди намагається використати свої вміння у максимальному обсязі; вміє працювати з історичними джерелами, здатний обрати певний методологічний підхід, хоча не виходить за межі традиційних; самостійно й достатньо творчо підходить до завдання виконання самостійної роботи
Задовільно	Володіє основами навчального матеріалу; користується спеціальною термінологією, але не завжди точно формулює відповідні їй поняття; має знання спеціально-історичної методології, але вони слабкі і не дозволяють досягти успіху у роботі з фактичним матеріалом; формулювання висновків відбувається без глибокого розуміння причинно-наслідкових зв'язків	Виявляє вміння користуватися джерелами, однак здатний більше описувати їх зміст, а не аналізувати; знання спеціальної рекомендованої літератури слабке; відсутні стійкі уміння та навички; правильне виконання половини завдань модульних контрольних

Незадовільно з можливістю повторного складання	Демонструє дуже фрагментарні знання фактичного матеріалу; певним чином використовує спеціальну методологію, однак не може аргументувати її обрання та важливість; висновки недостатньо аргументовані та самостійні	Слабке уявлення про роботу з історичними джерелами; виконання незначної частини самостійних завдань та модульних контрольних
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не володіє навчальним матеріалом та спеціальною термінологією	Виконує лише окремі елементи завдань, не виявляє самостійності, потребує постійної допомоги викладача

б) Взірці тестових завдань для поточного семестрового контролю

- З якого матеріалу переважно виготовлялися знаряддя праці в палеоліті, мезоліті та неоліті:
 - заліза;
 - міді;
 - каменю;
 - бронзи.
- Трипільська культура в Україні займала територію переважно:
 - лісостепу;
 - степу;
 - тільки Карпат;
 - Криму.
- Яких слов'ян історик М. С. Грушевський **не** називав праукраїнцями (три варіанти відповіді)?:
 - склавинів;
 - венедів;
 - антів;
 - словен.
- Норманська теорія походження держави Русі-України визнає важливу роль у її створенні за:
 - французами;
 - скандинавами;
 - хозарами;
 - слов'янами.
- Приведіть у відповідність імена князів та їх справи й характеристики:
 - А) Ярослав Мудрий;
 - Б) Володимир Мономах;
 - В) Володимир Великий;

- Г) Роман Мстиславич.
- 1) Десятинна церква;
 - 2) Софійський собор;
 - 3) «Руська правда»;
 - 4) «Повчання дітям»;
 - 5) «тесть Європи»;
 - 6) утворення Галицько-Волинського князівства.
6. Які князівства доби роздробленості Русі-України розташовувалися на території українських земель:
- 1) Чернігівське;
 - 2) Київське;
 - 3) Полоцьке;
 - 4) Переяславське;
 - 5) Володимиро-Суздальське.
7. Де мав отримати дозвіл на княжіння – ярлик – князь Данило Галицький:
- 1) у Папи Римського;
 - 2) у московського князя в Московському князівстві;
 - 3) у Фрідріха Барбароси;
 - 4) в Золотій Орді.
8. Яка держава була створена на основі Люблінської унії:
- 1) Річ Посполита;
 - 2) Велике князівство Руське;
 - 3) Військо Запорозьке;
 - 4) Велике князівство Литовське, Руське і Жомоїтське.
9. Як називається Євангеліє, на якому дають присягу Президенти України:
- 1) Мстиславське;
 - 2) Луцьке;
 - 3) Пересопницьке;
 - 4) Остромирове.
10. Які види українського козацтва існували у XV–XVI ст.:
- 1) запорозьке козацтво;
 - 2) задунайське козацтво;
 - 3) реєстрове козацтво;
 - 4) прошарок населення в прикордонні Великого князівства Литовського.
11. Визначте три особливості українського козацтва:
- 1) формувалося на кордоні між слов'янами та тюркськими народами;
 - 2) сповідувало православ'я;
 - 3) поповнювалося представниками різних суспільних верств;
 - 4) формувалося виключно з шляхти.
12. Вкажіть два відомі вам варіанти датування Національно-визвольної війни українського народу у другій половині XVII ст. в українській історичній науці:
- 1) 1648–1654 р.;
 - 2) 1638–1654 р.;
 - 3) 1648–1657 р.;
 - 4) 1648–1676 р.

13. Яка посада відноситься до організації місцевого управління в Гетьманщині?:
- 1) генеральний писар;
 - 2) генеральний бунчужний;
 - 3) полковник;
 - 4) генеральний хорунжий.
14. З яким шведським королем уклав антимосковську угоду відомий гетьман І. Мазепа?:
- 1) Карлом XII;
 - 2) Карлом X;
 - 3) Карлом IX;
 - 4) Карлом XIII.
15. Який документ був створений за активної участі гетьмана Пилипа Орлика:
- 1) Березневі статті;
 - 2) Коломацькі статті;
 - 3) Руська правда;
 - 4) Пакти та Конституція прав та вольностей Війська Запорозького.
16. Хто був останнім кошовим отаманом Нової Січі?:
- 1) К. Розумовський;
 - 2) П. Калнишевський;
 - 3) П. Румянцев;
 - 4) Д. Апостол.
17. До складу якої держави входила українська автономія, відома під назвою Гетьманщина:
- 1) Речі Посполитої;
 - 2) Австрійської імперії;
 - 3) Московського царства/Російської імперії;
 - 4) Османської імперії.
18. З якими подіями в історії України пов'язана діяльність Максима Залізняка та Івана Гонти?:
- 1) Хмельниччина;
 - 2) Паліївщина;
 - 3) Коліївщина;
 - 4) Київська козащина.
19. Яка подія розглядається як початок «Українського національного відродження»?
- 1) Поява «Кобзаря» Т. Г. Шевченка;
 - 2) вихід альманаху «Русалка Дністровая»;
 - 3) вихід першого тому фундаментальної праці М. Грушевського «Історія України-Руси»;
 - 4) вихід перших частин «Енеїди» І. Котляревського.

20. Яка з цих реформ в Російській імперії другої половини XIX ст. була першою за часом проведення:
- 1) а) земська;
 - 2) б) аграрна (звільнення селян від кріпосної залежності);
 - 3) в) міська;
 - 4) г) військова.
21. Які обмеження накладали Валуєвський циркуляр 1863 р. та Емський указ 1876 р.:
- 1) обмежували розміри земельних маєтків українських землевласників;
 - 2) обмежували право друку літератури українською мовою;
 - 3) обмежували розмір податків з населення Правобережної України.
22. Хто з українських політичних діячів уклав союз з Польщею, направлений на боротьбу з більшовиками в Україні:
- 1) В. Винниченко;
 - 2) П. Скоропадський;
 - 3) С. Петлюра.
23. Встановіть хронологічну послідовність українських держав:
- 1) УНР доби Директорії;
 - 2) УНР доби Центральної Ради;
 - 3) Українська держава П. Скоропадського.
24. Який кордон України з Польщею був запропонований державами Антанти у 1920 р. і відомий як «лінія лорда Керзона»?:
- 1) кордон по р. Збруч;
 - 2) близький до сучасного кордону;
 - 3) кордон по р. Горинь.;
 - 4) кордон по р. Дніпро.
25. До якої країни у 1920–30-х рр. входили Південна Бессарабія, Північна Буковина, Марамуреш:
- 1) Польща;
 - 2) Румунія;
 - 3) Чехословаччина;
 - 4) Угорщина;
 - 5) РСФРР.
26. Які нові території увійшли до складу УРСР у 1939 р.:
- 1) 1) Південна Бессарабія;
 - 2) Східна Галичина;
 - 3) Закарпаття;
 - 4) Північна Буковина.
27. Коли відбувалася оборона Одеси під час Другої світової війни:
- 1) 5 серпня – 16 жовтня 1941 р.;
 - 2) 5 серпня – 16 жовтня 1939 р.;
 - 3) 5 серпня – 16 жовтня 1942 р.

28. Дисидентський рух в Україні 1960-х–поч. 1980-х років це:
- 1) рух з ініціативи партійного та радянського керівництва УРСР;
 - 2) його представники виступали тільки проти політики русифікації;
 - 3) його представники виступали на захист української мови, прав людини, права України вийти з СРСР.
29. Власна валюта незалежної України називається «гривня». Коли історично існували українські гроші чи грошова система під такою ж назвою?:
- 1) у давніх греків;
 - 2) в Київській Русі;
 - 3) в Гетьманщині Богдана Хмельницького;
 - 4) в Австрійській імперії.
30. Коли розпочалася російська повномасштабна війна проти України:
- 1) лютий 2014 р.;
 - 2) лютий 2015 р.;
 - 3) квітень 2014 р.;
 - 4) лютий 2022 р.

в) Питання для підсумкового контролю

1. Вступ до вивчення дисципліни. Головні етапи розвитку історіографії історії України. Періодизація історії України.
2. Давня історія України: головні історичні та культурні феномени. Слов'яни до заснування Русі-України.
3. Русь-Україна у IX–XII ст.: суспільство та держава. Діяльність окремих князів.
4. Особливості культури княжої доби, IX–XIV ст.
5. Доба роздробленості Русі-України. Монгольська навала та її наслідки. Галицько-Волинське князівство: соціальна та політична історія.
6. Включення українських земель до складу різних європейських держав у XIV ст. (Литви, Польщі, Угорщини).
7. Державні унії в історії України (Кревська унія 1385 р., Люблінська унія 1569 р.). Передумови, зміст і значення Брестської церковної унії кінця XVI ст.
8. Виникнення українського козацтва. Види українського козацтва. Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої половини XVII ст. П. Сагайдачний та православна церква.
9. Національно-визвольна війна (революція) українського народу другої половини XVII ст. Варіанти хронологічних меж війни. Головні битви (до 1657 р.)

10. Особливості козацької державності за часів Національно-визвольної війни XVII ст. Міждержавні угоди Війська Запорозького за гетьманства Богдана Хмельницького.
11. Діяльність українських гетьманів другої половини XVII ст., пошуки союзників у боротьбі за власну державність та об'єднання України.
12. Закріплення поділу українських земель між Річчю Посполитою та Московським царством у міжнародному законодавстві другої половини XVII ст. (Андрусівське перемир'я, Вічний мир).
13. Гетьман Іван Мазепа і його союз з шведським королем Карлом XII. Продовження антимосковської боротьби за українську державність у політичній еміграції. Гетьман Пилип Орлик.
14. Україна у XVIII ст. Особливості та наслідки політики Речі Посполитої. Ліквідація Російською імперією автономних Гетьманщини та Нової Січі.
15. Новий перерозподіл українських земель. Початок російсько-австрійського періоду (кінець XVIII – початок XX ст.). Політика імперій щодо України.
16. Українське національне відродження в Наддніпрянській Україні наприкінці XVIII – на початку XX ст. Особливості трьох етапів.
17. Українське національне відродження в Західній Україні наприкінці XVIII – на початку XX ст. Особливості трьох етапів.
18. Український національний рух під час Першої світової війни. Створення перших українізованих частин (Українські Січові Стрільці).
19. Лютнева революція в Російській імперії. Діяльність Центральної Ради.
20. Українська держава Павла Скоропадського.
21. Українська Народна Республіка за часів Директорії.
22. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Акт злуки 1919 р. як реалізація ідеї соборності українських етнічних земель.
23. Україна у складі СРСР. НЕП, державна політика коренізації (українізації) у 1920-х рр. Особливості культурного життя.
24. Голодомори 1921–1923 та 1932–1933 рр. Політичні репресії 30-х років XX ст. та їх наслідки.
25. Особливості становища західноукраїнських земель між двома світовими війнами XX ст.
26. Особливості українського національного руху між двома світовими війнами. Створення Організації Українських Націоналістів (ОУН.). Проголошення Карпатської України.
27. Процес приєднання українських етнічних територій до радянської України в роки Другої світової війни та у другій половині 1940-х років.
28. Нацистський окупаційний режим під час Другої світової війни. Рух Опору нацизму та його структура в Україні під час Другої світової війни.

29. Воєнні дії в Україні в 1941–1944 рр.
30. Боротьба за українську національну державність під час Другої світової війни (роль ОУН-б, ОУН-м, УПА).
31. Наслідки Другої світової війни для України.
32. Україна у другій половині 1940-х – 1980-х рр.: головні проблеми розвитку. Роль дисидентського руху.
33. Особливості соціально-економічного та внутрішньополітичного розвитку незалежної України.
34. Революції у незалежній Україні.
35. Особливості зовнішньої політики незалежної України.
36. Російська військова агресія проти України та її вплив на становище українського суспільства та державну зовнішню політику.

г) Розподіл балів

Варіант 1

Поточний та періодичний контроль								Підсумковий контроль (іспит)	Сума балів	
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2						Індивідуальне самостійне завдання
1	2	3	4	5	6	7	8	20	20	100
3	4	4	4	5	5	5	5			
Модульна контрольна 1 – 10 балів				Модульна контрольна 2 – 15 балів						

Види навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовий модуль 1			
Поточний контроль під час практичних занять	5	3	0–15
Виконання індивідуального самостійного завдання	10	1 (реферат або конспект джерел)	0–10
Контрольна робота за змістовим модулем 1	10	1	0–10
Усього за змістовим модулем 1			0–35
Змістовий модуль 2			
Поточний контроль під час практичних занять	5	4	0–20
Виконання індивідуального самостійного завдання	10	1 (реферат або конспект джерел)	0–10

Контрольна робота за змістовим модулем 2	15	1	0–15
Усього за змістовим модулем 2			0–45
Підсумковий контроль (іспит)			0–20
Підсумкова сума балів			0–100

Варіант 2

Поточний та періодичний контроль								Підсумковий контроль (іспит)	Сума балів	
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2						Індивідуальне самостійне завдання
1	2	3	4	5	6	7	8	10	40	100
3	4	4	4	5	5	5	5			
Модульна контрольна 1 – 5 балів				Модульна контрольна 2 – 10 балів						

Види навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна Кількість балів
Змістовий модуль 1			
Поточний контроль під час практичних занять	5	3	0–15
Контрольна робота за змістовим модулем 1	5	1	0–5
Усього за змістовим модулем 1			0–20
Змістовий модуль 2			
Поточний контроль під час практичних занять	5	4	0–20
Виконання індивідуального самостійного завдання	10	1 (реферат або конспект джерел)	0–10
Контрольна робота за змістовим модулем 2	10	1	0–10
Усього за змістовим модулем 2			0–40
Підсумковий контроль (іспит)			0–40
Підсумкова сума балів			0–100

Бонусні (додаткові) бали нараховуються у кількості 1–20 балів.

До бонусних балів входять оцінки:

Конспект лекцій – 1–10 балів.

Відповідь на практичному занятті більше ніж на три питання плану, або додаткові питання – 1–3 бали за заняття.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	Відмінно	Зараховано
85–89	B	Добре	
75–84	C		
70–74	D	Задовільно	
60–69	E		
35–59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

1. Методичні вказівки до складання та оформлення робочих програм навчальних дисциплін / укладачі : Анненкова І. П., Гвоздій С. П., Ніколаєва М. І., Ружицька О. М. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2022. 23 с.
2. Новікова Л. Вступ до вивчення курсу «Історія України» : метод. посібник для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету історії та філософії, спеціальності 032 «Історія та археологія» / МОН України ; ОНУ імені І. І. Мечникова ; Факультет історії та філософії. Одеса : ОНУ, 2019. 60 с.
3. Новікова Л. В. Історія етнічних (національних) меншин в Україні. Змістовий модуль 1. Загальна частина: курс лекцій. Одеса: Одеський національний університет, 2018. 214 с.
URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/25334>
4. Новікова Л. Історія етнічних (національних) меншин в Україні. Змістовий модуль 2: курс лекцій Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021. 398 с.
URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/32985/1/novikova_na_s_menshiny2.pdf
5. Бачинська О. А., Новікова Л. В., Полторак В. М. Давня та середньовічна історія України: метод. вказівки до нормативного курсу для здобувачів

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, напряму підготовки 03 Гуманітарні науки, спеціальності «032» Історія та археологія. Одеса: Одес. нац. ун-т імені І. І Мечникова, 2021. 60 с.

URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/32498/1/Бачинська%20О.А.%20Новікова%20Л.В.%20Полторак%20В.М.%20222Давня%20та%20середньовічна%20історія%20України.pdf>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

(видання з 2010 р.)

Основна

1. Бакалець О. А. Історія України з найдавніших часів до початку ХХІ ст. : конспекти лекцій, персоналії, таблиці, документи, хронологія, словник. 3-е вид, переробл. і доп. Львів : Магнолія, 2019. 57 с.
2. Бойко О. Д. Історія України: підручник для студентів закладів вищої освіти. 8-е вид., перероб., доп. Київ : Видавничий центр «Академія», 2021. 638 с.
3. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ : Ніка-Центр, 2016. 796 с.
URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21STR=11051
4. Енциклопедія історії України : у 10 т. К. : Наук. думка, 2003–2013.
URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>
5. Новікова Л. Вступ до вивчення курсу «Історія України» : метод. посібник для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету історії та філософії, спеціальності 032 «Історія та археологія» / МОН України ; ОНУ імені І. І. Мечникова ; Факультет історії та філософії. Одеса : ОНУ, 2019. 60 с.
6. Новікова Л. В. Історія етнічних (національних) меншин в Україні. Змістовий модуль 1. Загальна частина: курс лекцій. Одеса : Одеський національний університет, 2018. 214 с.
URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/25334>

7. Україна в історії Європи XIX – початку XXI ст.: історичні нариси / за ред. чл.-кор. НАН України С. В. Віднянського. Київ : Інститут історії України НАН України, 2020. 814 с. URL : <http://resource.history.org.ua/item/0015027>
8. Хмарський В. М. Історія України : конспект лекцій /. Одеса : Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, 2019. 118 с.
URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/25019?show=full>
9. Конституція Пилипа Орлика, 1710 р. : [Електронний ресурс].
URL: <http://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>
10. Декларація про державний суверенітет України, 16 липня 1990 р. : [Електронний ресурс]. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
11. Закон про заснування Української Академії наук в м. Києві, 14 листопада 1918 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0710300-18#Text>
12. І–ІІІ Універсали Центральної Ради : [Електронний ресурс].
URL: <https://ccu.gov.ua/docs/170>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005300-17#Text>
13. IV Універсал Центральної Ради : [Електронний ресурс].
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18#Text>

Додаткова

1. Бажан О. «Великий терор» на Одещині: соціальні, етнічні та регіональні аспекти.. *Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах*. Одеса, 2012. Вип. 14. С. 181–219.
URL: http://history.org.ua/LiberUA/Odesika14_2012/Odesika14_2012.pdf
2. Барановська Н. Внесок України у боротьбу із наслідками Чорнобильської катастрофи. *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2017. Вип. 22. С. 324–341. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2017_22_25
3. Гладун О., Левчук Н, Воловина О. Ще раз про кількість втрат унаслідок Голодомору: експертна оцінка. *Український історичний журнал*. 2023. Число 5. С. 93. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2023_5_8
4. Головка В. В. Революція Гідності 2013–2014 [Електронний ресурс]. *Енциклопедія історії України* : додатковий том. Кн. 1 : А–Я. Київ : В-во «Наукова думка», 2021. 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=revoljutsija_gidnosti
5. Даниленко В. М., Крупина В. О., Кульчицький С. В., Лисенко О. Є., Стяжкіна О. В., Якубова Л. Д. Україна в епіцентрі протистояння світових систем (1939–1990) / НАН України, Ін-т історії України. Київ : Академперіодика, 2021. 544 с.
URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0016477.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1

6. Історія України : підручник / за ред. д. і. н., проф. М. І. Бушина, д. і. н., проф. О. І. Гуржія, Черкаси : Український літопис, 2016, 644 с.
7. Катаргіна Т. Внесок митців української діаспори в культурну спадщину за кордоном. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. Львів, 2015. Вип. 20. С. 402–416. URL: http://history.org.ua/LiberUA/xxx_2015_20/xxx_2015_20.pdf
8. Ковпаненко Н. Реалізація проекту «Історія українського мистецтва» (1950-ті – 1950-ті роки). *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. Київ, 2021. Вип. 26. С. 196–211.
9. Новікова Л. Антисемітизм як складова Голокосту: (до історії окупаційного режиму в губернаторстві «Трансністрія» та м. Одеса). *Причорномор'я: історико-правовий, мовний, етнокультурний та релігійний виміри: IX Міжнародна наукова конференція, Одеса, 31 травня 2023 р.* Одеса, 2023. С. 190–197.
10. Новікова Л. До питання щодо відображення ролі Румунії та Трансністрії в історії східноєвропейських євреїв у публікаціях в американській пресі 1940-х рр. *Записки історичного факультету / ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2021. Вип. 32. С. 93–113.
11. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова : історія та сучасність (1865–2015) / кол. авт. ; гол. ред. І. М. Коваль ; Одеський нац. ун-т імені І. І. Мечникова. Одеса : ОНУ, 2015. 964 с.
12. Смолій В. Володимир Іванович Вернадський – вчений, організатор науки, політик, публіцист. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. Київ: Інститут історії України, 2013. Вип. 18. С. 6–11.
URL: http://history.org.ua/JournALL/xxx/xxx_2013_18/xxx_2013_18.pdf
13. Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т. Дипломатія Українського Гетьманату в міжнародних політичних комбінаціях раннього нового часу / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2022. 512 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Електронні ресурси наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова.
URL: <http://lib.onu.edu.ua>
2. Сайт «Ізборник». URL: <http://litopys.org.ua>
3. Сайт Інституту історії України НАНУ. URL: <http://history.org.ua>
4. Електронні ресурси Наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського.
URL: <http://nbuv.gov.ua>.
5. Сайт Головної редколегії «Реабілітовані історією» URL: <http://www.reabit.org.ua/>

ДОДАТКИ

а) Зразок оформлення титульного аркушу реферату

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет математики, фізики та інформаційних технологій

(повне найменування факультету)

Кафедра історії України та спеціальних історичних дисциплін

(повна назва кафедри)

Р е ф е р а т

з історії України

на тему: «.....»

Виконав: студент *денної/заочної форми*
навчання

Спеціальність *113 Прикладна*
математика/інше

Прізвище, ім'я

Керівник

науковий ступінь (д. і. н./к. і. н.),

посада (проф./доц.),

прізвище та ініціали

Одеса – 2025

б) Додаткові питання для підготовки до практичних занять та отримання бонусних балів

ТЕМА 1. Вступ до вивчення історії України. Давня історія України (до Русі-України)

1. Чому скіфський мистецький стиль отримав назву «звіриний»?
2. Який давньогрецький бог або герой вважався покровителем давньогрецьких колоній у Північному Причорномор'ї?
3. Де знаходився острів Левка?
4. Представники якої археологічної культури на території України вперше почали використовувати кераміку як будівельний матеріал?
5. Який візантійський автор повідомляє про існування демократії у антиків?
6. Де зараз знаходиться найближча копія Збруцького ідола, знайденого у 1848 р. біля м. Гусятин?
7. У творі давньогрецького історика Геродота згадуються імена богів Папай та Апі. Який народ, що мешкав в Україні у період давньої історії, поклонявся цим богам?
8. «Кілік, кратер, амфора» – представники якого народу у період давньої історії називали свій посуд цими термінами?
9. Де була знайдена відома пам'ятка скіфів, яка отримала назву «золота пектораль»?
10. Як називалося останнє зледеніння у добу палеоліта?
11. Яким часом датується Кам'яна Могила? Чим відома ця пам'ятка?
12. У якому музеї м. Одеси зберігаються пам'ятки давньої історії України?

ТЕМА 2. Середньовічна Україна. Історія Русі-України. Галицько-Волинська держава

1. Яких птахів використала, за легендою, княгиня Ольга, щоб помститися древлянам за смерть свого чоловіка?
2. Хто з руських князів попереджав ворогів про свій намір виступити проти них?
3. Якому правителю Галицько-Волинського князівства не сподобався відомий співець Митуса?
4. У якому літописі вміщено легенду про євшан-зілля?
5. У чому полягає різниця між Ізборниками Святослава?
6. У якому столітті та де поставили перший відомий пам'ятник Анні – дочці Ярослава Мудрого?
7. Як називаються художні історичні фільми, створені на кіностудії О. Довженка, присвячені діяльності князів Русі-України?

8. Яке ім'я мав головний бог у язичницькому пантеоні, введеному князем Володимиром Великим?
9. Скільки куполів у часи Русі-України мав Софійський собор у Києві?
10. Який князь побудував на честь свого та своєї дружини святих покровителів церкви Георгія та Ірини?
11. Де в Україні знаходиться відомий своїми перспективними порталами, заглибленими в товщу стін, білокам'яний храм Святого Пантелеймона (побудований близько 1200 р.)
12. У якій галузі знань відзначився Кирик Новгородський?

ТЕМА 3. Ранньомодерний час в Україні. Визвольна війна-революція другої половини XVII ст. та історія Гетьманщини

1. Чому сучасні Президенти України дають присягу на Пересопницькому Євангелії?
2. Яка роль Галшки Гулевич в історії православ'я і Києва?
3. Якому відомому гетьманові написав на його погребіння вірші ректор Київської братської школи Кассіан Сакович?
4. Кому приписують авторство «листа турецькому султанові»?
5. Які теми були головними у творчості українського поета Климентія Зіновієва?
6. Син якого гетьмана початку XVIII ст. став генералом-поручником французького короля Людовика XV?
7. У якому русі брав участь дід Т. Г. Шевченка: у гайдамацькому чи опришківському?
8. З якими містами в Україні XVIII ст. пов'язана творчість відомого скульптора Й.-Г. Пінзеля?
9. Який український гравер XVIII ст., один із засновників київської школи графіки, став автором низки портретів сучасників, серед яких чернігівський архієпископ Лазар Баранович, київський уніатський митрополит К. Жоховський та ін.?
10. Назвіть трьох представників козацько-старшинського літописання в Україні.
11. За чийми проектами побудовано Собор Святого Юра у Львові (1745–1760) та Успенська церква Почаївського монастиря (1771–1783)?
12. У якому навчальному закладі навчався відомий український філософ Григорій Савич Сковорода (1722–1794)?

ТЕМА 4. Модерна доба. Австрійсько-російський період в історії України та формування модерної нації

1. У яку галузь науки, крім історії, зробив значний внесок відомий історик М. О. Максимович?
2. Що таке одеське порто-франко?
3. У яку галузь науки зробив свій внесок І. І. Мечников?
4. Хто став автором першої української опери «Запорожець за Дунаєм»?
5. Назвіть дві основні праці одеського історика А. О. Скальковського, присвячені історії Одеси та Нової Січі.
6. Який підручник для дітей написав член «Руської трійці» Маркіян Шашкевич?
7. З яких секцій складалося Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка?
8. Якого походження був відомий просвітник та гуманіст Ізмаїл Гаспринський?
9. Після якого дослідження наприкінці XIX ст. були отримані офіційні відомості щодо розселення українців в Російській імперії?
10. Який історик написав працю «Історія України-Руси»?
11. Що таке «Попівська академія» (кінець XVIII ст.)?
12. Хто склав проект заснування Харківського університету?
13. Чому одеський ліцей у першій половині XIX ст. отримав назву «Рішельєвського»?
14. Хто з цих українських авторів – П. Гулак-Артемовський, Г. Квітка-Основ'яненко чи Є. Гребінка – написав твори «Сватання на Гончарівці», «Конотопська відьма», «Маруся»?
15. Хто надав кошти на заснування у 1873 р. Літературного товариства імені Т. Шевченка (майбутнього Наукового товариства імені Т. Шевченка) у Львові?
16. У якому театрі у 1882 р. відбулася перша вистава «Товариства українських артистів під орудою М. Л. Кропивницького»?
17. Яке справжнє прізвище у видатних представників української культури XIX – початку XX ст. І. Карпенко-Карого, М. Садовського, П. Саксаганського, М. Садовської-Барілотті?

ТЕМА 5. Новітня доба. Українська національно-демократична революція 1917–1920(21) рр.

1. Хто автор зображень на купюрі УНР в 100 карбованців 1917 р.?
2. Що було розташовано навколо тризуба на гербі України часів Центральної Ради?
3. Яку назву до березня 1917 р. мав Союз автономістів-федералістів?

4. Що таке Румчерод?
5. У яких працях висловили свій погляд на події української революції В. Винниченко та П. Скоропадський?
6. Кого в УНР стосувався Закон про національно-персональну автономію?
7. Хто очолював відділ фізико-математичного та природничого профілю в Українській Академії Наук, створеній у 1918 р.?
8. Який відомий художник, а також розробник проектів банкнот та державних символів, був ректором Української Академії мистецтв, створеної у 1917 р.?
9. Хто з керівників українських урядів під час Української національно-демократичної революції відомий також і як письменник?
10. У якому році було створено Український народний університет у Києві?
11. Яке міністерство в уряді П. Скоропадського (1918 р.) займалося питаннями розвитку культури? Хто був на чолі цього міністерства?

ТЕМА 6. Україна у 1920-х – 1940-х рр.

1. Якими були обставини загибелі наркома освіти М. Скрипника?
2. Які знаєте літературні організації 20-х років ХХ ст.?
3. До якої країни у 1920–1930-х роках входила етнічна українська територія Північна Буковина?
4. Яку церкву очолював митрополит Василь Липківський?
5. Скільки фільмів створив на Одеській кіностудії кінорежисер П. Чардинін?
6. На якому заводі Одеси під час оборони міста у 1941 р. виробляли танк «НІ»?
7. До яких етнічних груп в Україні нацисти цілеспрямовано застосовували політику Голокосту?
8. Який керівник українських збройних сил під час другої світової війни мав літературний псевдонім?
9. Яку церкву очолював митрополит Йосип Сліпий?
10. Охарактеризуйте, що таке лікнеп, на які вікові групи він поширювався?
11. За яким звинуваченням був репресований відомий письменник Остап Вишня (П. Губенко)?
12. Чому політика коренізації серед єврейського населення УСРР здійснювалася на мові їдиш, а не іврит?
13. Якій політиці в УСРР відповідав урядовий декрет «Про заходи забезпечення рівноправності мов і про допомогу розвитку української мови» (1923 р.)?
14. Коли було встановлено бронзовий пам'ятник Т. Г. Шевченку напроти Київського університету? Хто автор проекту?
15. Коли була відзнята на Київській кінофабриці перша кольорова стрічка «Сорочинський ярмарок»?

ТЕМА 7. Україна у другій половині XX – на початку XXI ст.

1. Для відбудови якого господарського об'єкта у повоєнний час необхідно було розібрати 240 тис. м кубічних підірваного бетону та залізобетону, демонтувати 26 т устаткування та металоконструкцій, а потім заново вкласти в споруди 164 м кубічних бетону, змонтувати 30 тис. т металоконструкцій?
2. Яким поетам-шістдесятникам належать збірки «Проміння землі», «Тиша і грім», «Мандрівки серця»?
3. Який науковий заклад в Україні очолював математик В. Глушков?
4. Яким чином вдалося у 1969 р. здійснити неможливе у звичайних умовах зварювання алюмінію, титану і нержавіючої сталі?
5. За яку свою статтю видатний український історик М. Брайчевський 6 років не міг працювати за своїм фахом?
6. Твір якого відомого українського автора характеризувався сучасниками як «роман-набат»?
7. Хто став автором роману у віршах «Маруся Чурай», присвяченого подіям XVII ст., що був опублікований у 1979 р.?
8. Коли у другій половині XX ст. в УРСР урочисто відзначали ювілеї міст Львова та Києва?
9. Який український фільм став лауреатом премії «Срібні сирени» міжнародного кінофестивалю в італійському місті Соренто?
10. Якій історичній постаті присвячений фільм, знятий на кіностудії імені О. Довженка у 2018 р.?
11. У зв'язку з якими сучасними подіями у низці населених пунктів Одещини з'явилися вулиці імені полковника Віталія Гуляєва?
12. Назвіть відомого українського режисера, автора фільму про оборону донецького аеропорту «Кіборги. Герої не вмирають».

Навчальне видання

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
для спеціальностей: 104 Фізика та астрономія;
122 Комп'ютерні науки; 123 Комп'ютерна інженерія;
126 Інформаційні системи та технології;
174 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології
та робототехніка

Електронне практичне видання

Укладач:

Новікова Людмила Володимирівна

В авторській редакції

Затвердж. авт. 05.03.2025. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1,2 МБ. Зам. № 2925.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
вул. Університетська, 12, м. Одеса, 65082, Україна
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua